

การส่งเสริมปลูกข้าวญี่ปุ่น

"ระบบคอนแทรคฟาร์มมิ่ง (Contract Farming)"

ข้าวจากปณิกภาพหรือที่คนไทยเรียกว่าข้าวญี่ปุ่นนั้น เป็นข้าวที่มีลักษณะต้นเตี้ยแตกกอมาก เมล็ดสั้นป้อม ข้าวเจ้าเมื่อหุงสุกแล้วมีความนุ่มเหนียวมากกว่าข้าวไทย นิยมปลูกกันทั่วไปในประเทศจีน เกาหลี และญี่ปุ่น การใช้ประโยชน์จากการผลิตข้าวญี่ปุ่นของไทยนั้นมีหลายรูปแบบ เช่น เพื่อการบริโภคโดยตรง (table rice) เพื่ออุตสาหกรรมการผลิตแป้งทั้งแป้งข้าวเจ้าและแป้งข้าวเหนียว เพื่อผลิตเหล้าสาเก เพื่อเป็นเมล็ดพันธุ์ เป็นต้น (กรมส่งเสริมการเกษตร, 2547) โดยความต้องการข้าวสารญี่ปุ่นมีเพิ่มมากขึ้น แต่ผลผลิตข้าวญี่ปุ่นที่ผลิตได้ยังไม่เพียงพอต่อความต้องการของตลาดในประเทศ ซึ่งปัจจุบันความต้องการข้าวสารญี่ปุ่นมีประมาณ 15,000 ตัน แต่สามารถผลิตได้ประมาณ 12,000 ตันข้าวสาร ประกอบกับปัจจุบันการขยายตัวของธุรกิจร้านอาหารญี่ปุ่นในประเทศไทยมีอัตราการขยายตัว 10 -15 เปอร์เซ็นต์ต่อปี นอกจากนั้นแล้วยังมีความต้องการข้าวญี่ปุ่นสำหรับอุตสาหกรรมอาหารและเครื่องดื่ม และในปัจจุบันพบว่าอาหารญี่ปุ่นได้รับความนิยมอย่างมากในระดับสากล ข้าวคุณภาพดีของญี่ปุ่นจึงเป็นที่สนใจมากขึ้น แต่การผลิตข้าวในญี่ปุ่นมีต้นทุนการผลิตสูง การปลูกข้าวเมล็ดสั้นนอกประเทศญี่ปุ่นจึงเป็นการเปิดช่องทางใหม่ และเป็นการลดต้นทุนทำให้สามารถแข่งขันด้านราคาได้ (กรมส่งเสริมการส่งออก, 2556) อีกทั้งการเข้ามาลงทุนของภาคเอกชนญี่ปุ่น เกาหลี และจีน ในประเทศไทยที่มีแนวโน้มเพิ่มขึ้น การผลิตข้าวญี่ปุ่นเพื่อตอบสนองตลาดดังกล่าวจึงเพิ่มปริมาณมากขึ้น และประเทศไทยยังมีเส้นทางส่งออกข้าวญี่ปุ่นทั้งข้าวสารและผลิตภัณฑ์ไปยังกลุ่มประเทศอาเซียน และกลุ่มประเทศยุโรปอีกด้วย

ปัจจุบันมีภาคเอกชนได้ส่งเสริมการปลูกข้าวญี่ปุ่นในประเทศไทย ข้าวจากญี่ปุ่นที่ปลูกในประเทศ โดยทั่วไปเกษตรกรผู้ปลูกจะทำสัญญาซื้อขายล่วงหน้ากับภาคเอกชน โดยภาคเอกชนผู้ประกอบการแต่ละรายจะเป็นผู้จัดการเริ่มตั้งแต่การหาเมล็ดพันธุ์ให้เกษตรกรปลูก การดูแลรักษา จนถึงการเก็บเกี่ยว และจำหน่าย เรียกว่าการจัดการนี้ว่า "ระบบคอนแทรคฟาร์มมิ่ง (Contract Farming)"

คอนแทรคฟาร์มมิ่ง (Contract Farming) คือ ระบบการเกษตร การเลี้ยงสัตว์ หรือการเพาะปลูกพืช ที่มีการทำสัญญาซื้อขายผลผลิตล่วงหน้าระหว่างฝ่ายเกษตรกร หรือเจ้าของฟาร์ม กับคู่สัญญา คือ "ผู้รับประกัน" ซึ่งมักเป็นบริษัทเอกชนที่สัญญาว่าจะซื้อผลผลิตคืนจากอีกฝ่ายในราคาที่ตกลงกันตั้งแต่ต้น เรียกว่า "ราคาประกัน" ซึ่งจะเปลี่ยนแปลงได้ก็ต่อเมื่อครบกำหนดสัญญา

ข้อดีของการทำคอนแทรคฟาร์มมิ่ง (Contract Farming) คือ

๑. เกษตรกรมีผลผลิตขายแน่นอน สามารถนำวัตถุดิบไปเข้าสู่กระบวนการผลิตได้อย่างสม่ำเสมอ และเป็นการ ประกันรายได้ ประกันราคาสินค้าล่วงหน้า ซึ่งแต่ละพื้นที่ก็มีรายละเอียดไม่เหมือนกัน
๒. เกษตรกรได้รับความรู้ ทั้งด้านวิชาการ การออกแบบแปลงฟาร์มมาตรฐาน และเทคนิคในการปรับลดต้นทุนในการผลิต พร้อมจัดหาวัตถุดิบและปัจจัยการผลิตต่างๆ อาจรวมไปถึงการสนับสนุนสินเชื่อทางการเงิน
๓. ผลผลิตได้มาตรฐานเดียวกับที่ทางบริษัทกำหนด และตรงตามความต้องการของตลาด
๔. ในยุคโลกาภิวัตน์ การตกลงราคาและเวลารับมอบสินค้ากันชัดเจน เชื่อว่าเกษตรกรพันธสัญญา สามารถลดความผันผวนของรายได้ ผลผลิต ของเกษตรกร โดยสามารถทำให้ผลตอบแทน (รายได้) ค่อนข้างแน่นอนและสูงขึ้น และช่วยให้เกษตรกรเข้าถึงเทคโนโลยีและเงินทุน

๕. ช่วยให้เกษตรกรเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารและจัดการ ช่วยลดภาระงบประมาณของรัฐในการพยุงราคา สินค้าเกษตรกรรม ตลอดจนช่วยเพิ่มโอกาสการจ้างงานในภาคเกษตรกรรม
 ๖. เป็นการเพิ่มประสิทธิภาพการแบ่งปันจากบริษัท เพราะมีวัตถุดิบสม่ำเสมอ ควบคุมต้นทุนได้ สามารถคาดการณ์วางแผนการตลาด รวมถึงบริษัทยังประหยัดได้จากขนาดกิจกรรม (Economy of Scale) เนื่องจากการผลิตขนาดใหญ่ ส่วนผู้บริโภคได้ประโยชน์จากคุณภาพสินค้าที่สูงขึ้นและราคาถูกลง
- ข้อเสียของการทำคอนแทรคฟาร์มมิ่ง (Contract Farming) คือ
๑. การทำ "คอนแทรค ฟาร์มมิ่ง" ภาคเอกชนมักจะทำสัญญาในรูปแบบสัญญาเชิงเอาเปรียบเกษตรกร ในเรื่องของผลตอบแทน ความเสี่ยง และความเป็นธรรม
 ๒. เงินลงทุนต่อฟาร์มค่อนข้างสูง เมื่อเปรียบเทียบกับรายได้ที่จะเกิดขึ้น ทำให้การคืนทุนต้องใช้เวลาหลายปี ขณะที่แหล่งเงินทุนของเกษตรกร มาจากการกู้ยืมจากสถาบันการเงิน ดังนั้น หากบริษัทยกเลิกพันธสัญญากับเกษตรกรในระยะสั้นหรือไม่วางแผนการผลิตให้ เกษตรกรอาจล้มละลายได้ นอกจากนี้ ยังพบว่าสัดส่วนของรายจ่าย (ต้นทุน) ต่อรายได้ของฟาร์มค่อนข้างสูง ประมาณ ๒๗-๙๒% จึงถือว่ามี ความเสี่ยงค่อนข้างมาก
 ๓. เกษตรกรมีความเสี่ยงสูง และเสี่ยงสูงขึ้นเมื่อได้รับผลกระทบทางธรรมชาติ เช่น น้ำท่วม ภัยแล้ง หรือ ภัยพิบัติ เป็นต้น นอกจากนี้ ยังมีความเสี่ยงในการสูญเสียผลผลิตมากขึ้น เมื่อรวมค่าใช้จ่ายที่เกิดขึ้นจากการดำเนินงาน เช่น ค่าไฟ ค่าปุ๋ย ค่ายา ฯลฯ
 ๔. การที่สัญญาไม่ได้คำนวณรายได้ค่าตอบแทนจากการผลิตที่เป็นขั้นบันไดเป็นสายลักษณะอักษรที่ชัดเจน ทำให้เกษตรกรไม่สามารถคาดการณ์ได้ว่าจะถึงจุดคุ้มทุน และมีกำไรจากการลงทุนเมื่อไร จึงทำให้เกิด ความเสียเปรียบ

ภาคเอกชนทั้งหมดที่ส่งเสริมปลูกข้าวในประเทศไทย ใช้ระบบคอนแทรคฟาร์มมิ่ง (Contract Farming) ซึ่งเงื่อนไขสัญญาจะแตกต่างกันไป

หลักการผลิตข้าวในระบบคอนแทรคฟาร์มมิ่ง (Contract Farming) มีขั้นตอนดังนี้

๑. การเตรียมเมล็ดพันธุ์ การเตรียมเมล็ดพันธุ์ ผู้ประกอบการจะเป็นผู้จัดหาเมล็ดพันธุ์ โดยการจัดซื้อเมล็ดพันธุ์หลักจากศูนย์วิจัยข้าวเชียงราย ดำเนินการปลูกขยายพันธุ์ ชั้นพันธุ์ชายและพันธุ์จำหน่าย โดยมีเกษตรกรเป็นคู่สัญญาดำเนินการให้ เมื่อปรับปรุงสภาพเมล็ดพันธุ์จึงดำเนินการตกกล้าหรือจ่ายเมล็ดพันธุ์ให้กับเกษตรกรคู่สัญญา การผลิตเมล็ดพันธุ์ผู้ประกอบการจะทำถูกต้องทุกกล่าวคือ เมล็ดพันธุ์ที่ได้จากฤดูนาปีใช้ปลูกฤดูนาปรัง เมล็ดพันธุ์ที่ได้จากฤดูนาปรังใช้ปลูกฤดูนาปี

๒. การปลูกและการดูแลรักษา

๒.๑ การตกกล้า การตกกล้าดำเนินการหลายรูปแบบ แล้วแต่วิธีการปักดำ

๒.๑.๑ การตกกล้าแปลงเปียก ปัจจุบันมีไม่มาก เพราะแรงงานหายากและค่าแรงสูง จะมีเฉพาะเกษตรกรที่มีพื้นที่ไม่มาก

๒.๑.๒ การตกกล้าในกระบะ การตกกล้าแบบนี้ใช้สำหรับเครื่องดำนา ซึ่งเป็นวิธีการที่นิยมใช้กันมาก การการตกกล้าแบบนี้มีหลายรูปแบบ

๒.๑.๒.๑ ผู้ประกอบการดำเนิน เพาะกล้า ดูแลรักษากกล้า

๒.๑.๒.๒ ผู้ประกอบการดำเนิน เพาะกล้า เกษตรกรรับจ้างดูแลรักษากกล้า

๒.๑.๒.๓ ผู้ประกอบการดำเนิน เพาะกล้า เกษตรกรเจ้าของนาเป็นผู้ดูแล

๒.๑.๒.๔ เกษตรกรรับจ้างเพาะและดูแลรักษา พร้อมบริการเครื่องดำนานา

๒.๑.๓ การตกกล้าในแฉงหลุม เป็นการตกกล้าสำหรับการปลูกโดยวิธีโยนกล้า แต่ยังไม่ได้รับความนิยม ทั้งผู้ประกอบการและเกษตรกร

๒.๒ การปลูก

๒.๒.๑ วิธีหว่านน้ำตม การปลูกข้าวญี่ปุ่นโดยวิธีหว่านน้ำตม มีผู้ประกอบการบางรายเท่านั้นที่ให้เกษตรกรปลูกโดยวิธีนี้ เนื่องจากมีปัญหาเรื่องข้าวพันธุ์อื่นปนในแปลงปลูกมาก ทำให้ข้าวเปลือกที่ได้คุณภาพไม่ดี

๒.๒.๒ วิธีหยอดน้ำตม เป็นวิธีที่ผู้ประกอบการเริ่มนำมาแนะนำให้เกษตรกรใช้ แต่ไม่สามารถขยายผลได้มากนักเพราะมีข้าวเรื้อมากคุณภาพข้าวไม่ดี โดยเฉพาะในรายที่ปลูกข้าวไทยชนิดไม่ไวต่อช่วงแสงสลัดดูกับข้าวญี่ปุ่น

๒.๒.๓ วิธีโยนกล้า ถึงแม้เป็นวิธีที่ประหยัดต้นทุน ทั้งเมล็ดพันธุ์และค่าแรงแต่ก็ขยายผลสำหรับข้าวญี่ปุ่นเป็นไปได้ช้า เพราะเกษตรกรมีทางเลือก มีคนรับจ้างตกกล้าและปักดำด้วยเครื่องดำนานา แม้ว่าต้นทุนสูงแต่สะดวกและไม่ต้องจ่ายค่าเมล็ดพันธุ์ ค่าต๋องกล้าและค่าปักดำ

๒.๒.๔ ปักดำด้วยเครื่องปักดำ ปัจจุบันเป็นที่นิยม เพราะผู้ประกอบการเป็นผู้จัดหาบริการให้ ทั้งตกกล้าและเครื่องปักดำ มีทั้งแบบเดินตาม แบบนั่งขับ ระยะปักดำ จำนวนกล้าต่อจับผู้ประกอบการจะกำหนดจำนวนถาดต่อไร่ เพราะเกษตรกรจะแจ้งให้ผู้รับจ้างปลูกปล่อยกล้าต่อจับมากในระดับสูงสุดของเครื่องอายุกล้ารวมทั้งแช่เมล็ดพันธุ์จนวันปลูกประมาณ ๒๐ วันสำหรับฤดูนาปี และประมาณ ๒๕ วันสำหรับนาปรัง

๒.๒.๕ ปักดำด้วยแรงงานคน ปัจจุบันเป็นวิธีที่ไม่ค่อยนิยมมากนักเพราะปัญหาการขาดแคลนแรงงาน และการถอนกล้า แต่จะมีเกษตรกรที่มีพื้นที่นาไม่มากที่ยังใช้วิธีปักดำด้วยแรงงานคน อายุกล้าประมาณ ๒๐ วันตั้งแต่ตกกล้าจนถึงปักดำสำหรับฤดูนาปี ประมาณ ๒๕ วันสำหรับนาปรัง

๒.๓ การดูแลรักษา

ทั้งการใส่ปุ๋ยและการป้องกันกำจัดวัชพืช โรค แมลง

- การจัดการน้ำ การปลูกข้าวญี่ปุ่น จะพบปัญหาการจัดการน้ำในระยะแรกหลักปักดำ โดยเฉพาะการปักดำด้วยเครื่อง จะต้องปล่อยไว้ประมาณ๓วันจึงจะเริ่มปล่อยน้ำเข้าแปลงนา ซึ่งในเขตจังหวัดเชียงราย ปล่อยน้ำชลประทาน สลับรอบกัน ทำให้แปลงที่ปักดำเสร็จต้องรอน้ำรอบใหม่

- การจัดการปุ๋ย เกษตรกรจะจัดการปุ๋ยตามคำแนะนำของผู้ประกอบการ จะปฏิบัติตามคำแนะนำ โดยประยุกต์ใช้จากคำแนะนำของกรมการข้าว ซึ่งส่วนมากแล้วจะใส่ปุ๋ย ๓ ครั้ง ครั้งที่ ๑ ปุ๋ยรองพื้น หลังหว่านน้ำตมประมาณ ๑๕ -๒๐ วัน หลังปักดำหรือโยนกล้า ประมาณ ๓ -๗ วัน ครั้งที่ ๒ หลังจากครั้งที่๑ ประมาณ ๑๕ วัน และครั้งที่ ๓ ประมาณ ๑๕ วันหลังจากการใส่ปุ๋ยครั้งที่ ๒

- การกำจัดวัชพืช วิธีการที่นิยมได้แก่การใช้สารกำจัดวัชพืชประเภทหลังวัชพืชงอกโดยใช้ชนิดน้ำฉีดพ่นมากกว่าชนิดเม็ดใช้หว่าน แต่ทั้งสองวิธีต้องใช้อย่างระมัดระวังเพราะข้าวญี่ปุ่นค่อนข้างจะอ่อนแอต่อสารกำจัดวัชพืช โดยเฉพาะชนิดเม็ดที่มีส่วนผสมของสาร ๒,๔ ดี ซึ่งข้าวญี่ปุ่นจะแสดงอาการเกิดพิษอย่างชัดเจน

- การป้องกันกำจัดโรค โรคที่สำคัญของข้าวญี่ปุ่น พบมากตั้งแต่ระยะกล้า โดยเฉพาะการตกกล้าใน
กะบะสำหรับเครื่องปักดำจะพบปัญหาการระบาดของโรคกล้าเน่า ซึ่งจะเกิดขึ้นทุกปี ส่วนระยะแตกกอจะพบ
ปัญหาโรคใบไหม้แปลงที่ใช้ปุ๋ยโตรเจนในอัตราสูง ระวังออกรวง พบมากได้แก่โรคไหม้คอรวง การป้องกันกำจัด
จะปฏิบัติตามคำแนะนำของกรมการข้าว

- การป้องกันแมลง แมลงศัตรูที่สำคัญของข้าวญี่ปุ่น ได้แก่เพลี้ยกระโดดสีน้ำตาล การป้องกันกำจัด
ตามคำแนะนำของกรมการข้าว

- การป้องกันกำจัดสัตว์ศัตรูข้าว สัตว์ศัตรูข้าวที่สำคัญได้แก่ นก โดยเฉพาะแปลงที่ปลูกต้นฤดู การ
ป้องกัน จะใช้หลายวิธี ได้แก่ คนไล่ ใช้วัสดุติดตั้งไล่

๒.๔ การเก็บเกี่ยว

- การเก็บเกี่ยวข้าวญี่ปุ่น ผู้ประกอบการจัดหารถเกี่ยวขนาดข้าวมาบริการเกษตรกร จึงทำให้การเก็บ
เกี่ยวข้าวญี่ปุ่นใช้เครื่องเกี่ยวขนาดทั้งหมด

- การจัดการหลังการเก็บเกี่ยว การจัดการหลังการเก็บเกี่ยวผู้ประกอบการดำเนินการเองทั้งหมด
ตั้งแต่การลดความชื้น ซึ่งส่วนมากแล้วจะใช้เครื่องอบลดความชื้น การเก็บรักษาผู้ประกอบการจะมีการเก็บ
รักษาที่แตกต่างกัน บางรายมีไซโลเก็บ บางรายเก็บในกระสอบป่าน
